

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МАКСЮТОВ АНДРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ

УДК 371.134+37.035.6+379.85

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ
В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВОЇ ТУРИСТСЬКО-КРАСЗНАВЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Коберник Олександр Миколайович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
директор Інституту природничо-математичної та
технологічної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Мірошніченко Валентина Іванівна,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права;

кандидат педагогічних наук, доцент
Панчук Андрій Паладійович,
Рівненський державний гуманітарний університет,
доцент кафедри теорії і методики
фізичного виховання.

Захист відбудеться «31» січня 2014 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «27» грудня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах підвищуються вимоги суспільства до громадянина України, у якого серед загальнолюдських якостей поряд з мораллю, національною свідомістю та сумлінням мають бути виховані патріотичні почуття і переконання, гідність, розвинута духовна культура.

Провідні засади патріотичного виховання знайшли своє відображення у державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2009–2015 роки, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, у Концепції національного виховання та інших державних і науково-методичних матеріалах, що вимагають наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу, зокрема у вищій педагогічній школі, вагомим змістом, який би відображав історію, мистецтво, культуру, символіку, природу рідного краю, всієї України. Саме такий зміст забезпечуватиме постійне духовне самовдосконалення особистості, формування творчої, ініціативної, патріотично і національно свідомої особистості, розвиток її інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності суспільства.

Тому одним із основних завдань вищої педагогічної школи, громадських установ, організацій є формування у майбутніх учителів національної самосвідомості, виховання громадянина із високими патріотичними почуттями до свого народу і рідної землі, який бере активну участь у справах суспільства, патріота, якому не байдужі доля Української держави, нації, її економіка, освіта і культура. В той же час майбутні педагоги мають бути підготовлені до виховання справжніх майбутніх громадян своєї країни.

Отже, у зв'язку із зростаючими масштабами та перспективами соціального розвитку нашої держави, з економічними і політичними змінами, які відбуваються у нашому суспільстві, враховуючи морально-духовні інтереси всіх верств населення, зростанням національної самосвідомості народу, актуалізується проблема формування почуття патріотизму у всіх громадян країни і, насамперед, майбутніх педагогічних працівників.

Важливість національно-патріотичного спрямування у вихованні підростаючого покоління підкреслювали українські прогресивні діячі, педагоги Г. Ващенко, В. Винниченко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.

Теоретико-методологічні засади сучасного патріотичного виховання закладено в дослідженнях сучасних українських психологів та педагогів: О. Бачинської, О. Безкоровайної, І. Беха, М. Бургіна, О. Вар'янка, М. Боришевського, О. Вишневського, Б. Ступарика, Є. Сявавко, О. Сухомлинської, Т. Дем'янюк, Н. Дерев'янка, В. Іванчука, У. Кецика, Л. Корінної, В. Москальця, В. Оржехівського, В. Поплужного, К. Чорної, В. Яніва, Я. Яреми та ін. У своїх працях значне місце вони приділяють українській патріотично-національній ідеї, духовності, демократичним засадам навчання і виховання, гуманістичним цінностям.

Національно-патріотичне виховання, засноване на традиціях українського народу, висвітлено у працях таких дослідників, як В. Мірошниченко, Ю. Бондаренко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, Н. Побірченко, Н. Ревнюк та ін.

До вивчення окремих аспектів громадянського та патріотичного виховання студентської молоді звертаються О. Алексєєва (формування громадянської позиції сучасної молоді), І. Бондаренко (ціннісні орієнтири у формуванні державотворчих устремлінь молоді), Я. Боренько (громадянські ціннісні орієнтації студентської молоді), О. Гевко (національно-патріотичне виховання), В. Долженко (виховання духовних цінностей студентів), В. Іванчук (формування громадянської культури студентів), М. Боришевський, М. Рудь, В. Смолук (виховання національної свідомості), Ю. Белова (формування національних цінностей), О. Гуренко (формування етнокультурної компетентності), Н. Даниленко, М. Білик, О. Проскуріна (формування політичної культури студентів), Т. Поснова (формування ціннісно-мотиваційної сфери студентів) та ін.

Вагоме місце в системі патріотичного виховання майбутнього вчителя займає пошукова туристсько-краєзнавча діяльність, яка є не тільки одним із важливих засобів формування патріотичних якостей в учнівській та студентській молоді, а й забезпечує пізнання рідного краю та навколишнього світу з усією багатогранністю складних взаємовідносин природи, суспільства і особистості, задовольняє потреби у розширенні знань про Вітчизну, сприяє формуванню педагога-патріота, який у змозі виховати майбутніх патріотів.

Завдяки пошуковій туристсько-краєзнавчій діяльності, яка є скарбницею моральних та духовних здобутків народу, майбутній учитель географії вивчає історію, природу різних регіонів та оберігає її, пізнає традиції, звичаї, культуру українського народу.

Теоретико-методичні засади пошукової туристсько-краєзнавчої роботи у своїх працях розробляли О. Барков, В. Борисов, А. Даринський, Ю. Кононов, М. Костиця, М. Мілонов, А. Панчук, А. Разгон, М. Стельмахович, К. Строев, О. Браславська та ін. Ці автори розглядають культурологічні аспекти туризму, можливості формування толерантності та взаєморозуміння, підкреслюють позитивний вплив туризму на світосприйняття індивіда, професійну підготовку майбутніх педагогів.

Однак, перераховані дослідження не передбачали вивчення проблеми патріотичного виховання майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої роботи. Тільки окремі автори фрагментарно, на периферії розгляду інших проблем, торкалися завдань систематизації та можливостей реалізації означеного питання. При цьому патріотичне виховання майбутнього вчителя географії, де пошукова туристсько-краєзнавча діяльність виступає важливим напрямом їх професійної підготовки, не знайшли належного наукового обґрунтування.

У процесі вивчення науково-теоретичних джерел та практичного досвіду виховання майбутніх педагогів виявлено *суперечності*, зокрема, між:

- об'єктивною потребою суспільства в патріотично вихованих громадянах і здатністю загальноосвітньої і вищої школи забезпечити його на належному рівні;
- необхідністю патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності та відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов забезпечення цього процесу;

– сучасними вимогами до удосконалення змісту, форм і методів патріотичного виховання майбутніх учителів географії та реальним станом його науково-методичного забезпечення.

Отже, необхідність розв'язання виявлених суперечностей, актуальність і недостатня наукова розробленість проблеми зумовили вибір теми дослідження – **«Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності».**

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане як складова науково-дослідної теми кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища педагогічного вищого навчального закладу» (номер державної реєстрації 0111U007536) та відповідно до держбюджетної теми «Формування патріотичних цінностей майбутніх учителів початкових класів у процесі навчання у ВНЗ» (номер державної реєстрації 112U174). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 15.11.2010 р.) та узгоджено у Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 9 від 21.12.2010 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування проблеми дослідження визначити та експериментально перевірити педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності.

Гіпотеза дослідження. Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності відбуватиметься більш ефективно за дотримання таких педагогічних умов: удосконалення змісту фахової підготовки майбутніх учителів географії; формування позитивної мотивації до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності як засобу патріотичного виховання; стимулювання у майбутніх учителів географії емоційно-ціннісного особистісного ставлення до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; розвиток практичних умінь, навичок проведення пошукової туристсько-краєзнавчої роботи в контексті патріотичного виховання школярів.

Відповідно до поставленої мети та висунутої гіпотези було визначено такі **задачі дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності, уточнити сутність основних понять дослідження.

2. Розкрити патріотично-виховний потенціал пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності.

3. Визначити критерії, показники та охарактеризувати рівні патріотичної вихованості студентів – майбутніх учителів географії.

4. Розробити модель, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності.

Об'єкт дослідження – процес патріотичного виховання майбутніх учителів географії.

Предмет дослідження – педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності.

Для вирішення поставлених задач на всіх етапах дослідження застосовувався комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* (системно-структурний аналіз, порівняння, узагальнення) – для вивчення філософських, соціологічних, педагогічних та психологічних наукових джерел з метою конкретизації сутності поняття «патріотичне виховання майбутніх учителів географії»; метод моделювання – для розробки моделі патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; *емпіричні* (анкетування, бесіди, спостереження, тестування, методи експертних оцінок, самооцінювання, вивчення результатів пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності) – для визначення рівнів патріотичної вихованості майбутніх учителів географії та перевірки ефективності моделі і педагогічних умов; *статистичні* (кількісно-якісний аналіз емпіричних даних, математична обробка здобутих експериментальних показників, методи графічного зображення результатів) – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Криворізького державного університету, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. На різних етапах дослідження було охоплено 440 студентів та 34 викладача.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше* обґрунтовано педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності (оволодіння майбутніми вчителями географії системою знань з фахової підготовки та необхідними особистісними якостями; формування позитивної мотивації до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності як засобу патріотичного виховання; стимулювання у майбутніх учителів географії емоційно-ціннісного особистісного ставлення до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; розвиток практичних умінь, навичок проведення пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності роботи в контексті патріотичного виховання школярів); розроблена модель патріотичного виховання майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності, яка включає підходи, принципи, етапи, зміст, форми та методи патріотичного виховання студентів географічних спеціальностей засобами пошукової туристсько-краєзнавчої роботи; визначено критерії (пізнавальний, світоглядний, мотиваційний і діяльнісний), показники та охарактеризовано рівні (високий, достатній, середній та початковий) патріотичної вихованості майбутніх учителів географії;

– *уточнено* сутність поняття «патріотичне виховання майбутніх учителів географії» (комплексна, системна і цілеспрямована діяльність вищих навчальних

закладів та інших соціальних інститутів, яка спрямована на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння її становленню як правової, демократичної, суверенної держави);

– *подальшого розвитку* набуло обґрунтування змісту, форм та методів патріотичного виховання студентів-географів у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та практичному застосуванні навчальної програми, впровадженні навчально-методичного забезпечення спецкурсу «Основи патріотичного виховання у процесі вивчення географічного краєзнавства», створенні діагностичного інструментарію для вивчення патріотичної вихованості студентів.

Теоретичний і практичний матеріал дослідження може бути використаний у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації для підвищення якості патріотичного виховання студентської молоді. Матеріал, викладений у дисертації, знайшов своє використання під час вивчення курсів «Краєзнавство і туризм», «Рекреаційна географія», «Теорія і методика виховної роботи».

Результати дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 993/01 від 30.05.2013 р.), Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (довідка про впровадження № 866 від 27.08.2013 р.) та Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 7 від 21.01.2013 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідались на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Людські цінності у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів» (Київ, 2011), «Інформаційний банк і бази даних у підготовці майбутнього вчителя географії» (Умань, 2013), «Природничі науки в системі освіти» (Умань, 2013), «Фундаментальні та прикладні дослідження в географічній, екологічній та хімічній освіті» (Умань, 2013), «Наука в XXI веке» (Россия, Краснодар, 2013); *всеукраїнських* – «Географія та екологія: наука і освіта» (Умань, 2012), «Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах» (Умань, 2013).

Основні результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління (2010–2013 рр.), Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування (НАПН та МОН України) при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Публікації. Основні положення й результати дисертаційного дослідження відображено у 13 одноосібних публікаціях, з яких 6 – у наукових фахових виданнях, що відображають основні наукові результати, 5 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань, у тому числі 2 іноземною мовою) та 8 додатків на 26 сторінках. Загальний обсяг дисертації 214 сторінок, основний зміст викладено на 170 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, аргументовано її актуальність, визначено мету, гіпотезу, задачі, об'єкт, предмет, розкрито методи, виокремлено наукову новизну, практичне значення, наведено дані про апробацію, впровадження результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Патріотичне виховання студентської молоді як соціально-педагогічна проблема»* – здійснено аналіз стану дослідженості проблеми патріотичного виховання майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; розкрито патріотично-виховний потенціал пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; уточнено сутність і структуру ключових понять дослідження.

Аналіз наукових праць з педагогіки, соціології, філософії, психології дав підстави зробити висновки про те, що в умовах відродження і розбудови сучасної національної системи освіти однією з найважливіших ідей є формування соціально-активного громадянина демократичного суспільства; освіченої, творчої особистості, створення сприятливих умов для становлення її фізичного і морального здоров'я. Надзвичайно важливим на сьогодні є завдання: відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформуванню у молоді громадянську активність, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо зміцнення України.

Узагальнення поглядів науковців (В. Мірошніченко, Ю. Бондаренко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, Н. Побірченко, Н. Ревнюк та ін.) та аналіз поняття «патріотизм» (любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстоювати її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею) дали змогу розглядати поняття «патріотичне виховання» як складову загального виховного процесу, систематичну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади, навчальних закладів і громадських організацій, яка спрямована на виховання громадянина – патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, який знає свої права і обов'язки, цивілізовано відстоює їх, сприяє єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Патріотичне виховання майбутніх учителів географії у нашому дослідженні розглядається як комплексна, системна і цілеспрямована діяльність вищих

навчальних закладів та інших соціальних інститутів, яка спрямована на формування у студентської молоді високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння її становленню як правової, демократичної, суверенної держави.

Проаналізувавши наукові джерела, нами встановлено, що освітньо-виховні можливості пошукової туристсько-краєзнавчої роботи висвітлені у низки вітчизняних науковців, зокрема: С. Бабашин визначав роль туристсько-краєзнавчої роботи у підготовці учнів до праці і вибору професії; О. Браславська дослідила особливості підготовки майбутніх учителів географії і біології до пошукової туристсько-краєзнавчої роботи з учнями; особливості формування моральних відносин старшокласників у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої роботи у своїх дослідженнях розкрив П. Бурдейний; М. Дуденко визначено вплив творчої роботи у процесі вивчення природи рідного краю на формування духовних якостей особистості; Е. Пасічник розкрив роль літературного краєзнавства в системі вивчення української літератури в школі; І. Прус вивчав проблеми залежності рівня професійної підготовки майбутнього вчителя від повноти використання краєзнавчого матеріалу у педагогічному ВНЗ; екологічні аспекти експедиційної діяльності з охорони природи рідного краю проаналізовано Г. Пустовітом; можливості формування пізнавальної самостійності студентів у процесі дослідження рідного краю визначав А. Хоптяр та ін.

Доведено, що пошукова туристсько-краєзнавча діяльність є важливим джерелом не тільки формування наукової фактологічної бази майбутніх учителів географії з різних наук і наукових напрямів, а саме: географії, історії, етнографії, дидактики, методики викладання географії, поповнення музейних експозицій, змістового насичення наукових і популярних видань тощо, а й важливим засобом виховання в них патріотичних почуттів. У процесі пошукової туристсько-краєзнавчої роботи студенти на основі безпосереднього вивчення компонентів природи рідного краю та результатів господарської діяльності здобувають наукові знання, накопичують інформацію про процеси і явища, об'єкти середовища, привчаються до самообслуговування, виробляють потрібні в житті навички і вміння, допомагають один одному, раціонально організують і культурно проводять свій відпочинок, зміцнюють здоров'я, виховують силу волі, високі моральні та патріотичні якості. У процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності складаються умови для близького контакту з природою, для її естетичного сприйняття, формування дбайливого ставлення до природних багатств, поняття сутності і значення справи охорони природи. Безпосереднє знайомство з історією і культурою країни допомагає молодому поколінню зрозуміти й цінувати свою Батьківщину, її народ. Усе це сприяє формуванню товариськості, колективізму, стійких патріотичних переконань, взаємодопомоги і чуйності до навколишнього, толерантності, вміння знаходити компроміс і досягати спільної думки, причому не обмежуючи, а навпаки розвиваючи власну індивідуальність, особистісні якості й здібності.

У другому розділі – «*Стан патріотичного виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами туристсько-краєзнавчої роботи*» – описано методика та результати констатувального етапу експерименту; визначено критерії і показники, які становлять основу змістових характеристик рівнів патріотичної вихованості майбутніх учителів географії.

Критеріями оцінювання рівня патріотичної вихованості майбутніх учителів географії нами було визначено – *пізнавальний* з показниками (засвоєння знань з історії та географії України; знання культури, традицій, звичаїв, символіки та мистецтва, якими оволодівають студенти під час пошукової туристсько-краєзнавчої роботи; обізнаність з формами і способами здійснення патріотичного виховання в умовах використання географічного краєзнавства; знання методики оцінювання патріотичної вихованості оточуючих); *світоглядний* з показниками (почуття гордості за свою країну, її людей; усвідомлення приналежності до українського народу, його духовних надбань; інтерес до майбутнього Батьківщини); *мотиваційний* з показниками (свідоме ставлення до вивчення курсу географії, туризму; усвідомлення особливої важливості курсу географії та пошукової туристсько-краєзнавчої роботи у патріотичному вихованні підростаючого покоління; прагнення до самовдосконалення особистості, інтерес до історії, природних ландшафтів України) і *діяльнісний* із показниками (сформованість умінь застосовувати здобуті знання з географії та туристсько-краєзнавчої діяльності у майбутній професійній діяльності; вміння здійснювати оцінку патріотичного потенціалу туристсько-краєзнавчих заходів; вміння самостійно здійснювати патріотичне виховання підростаючого покоління у пошуковій туристсько-краєзнавчій роботі; здатність до патріотичного самовиховання).

Для діагностики рівнів патріотичної вихованості майбутніх учителів географії було використано адекватні діагностичні методики та завдання, які дали змогу виокремити чотири рівні (високий, достатній, середній та початковий) відповідно до повноти визначених показників даного особистісного утворення та розробити їхні характеристики.

У студентів із *високим рівнем* патріотичної вихованості усі показники яскраво виявляються у різних видах діяльності. Вони мають глибокі знання з історії та географії України; знання культури, традицій, звичаїв, символіки та мистецтва, якими оволодівають під час пошукової туристсько-краєзнавчої роботи; обізнані з формами і способами здійснення патріотичного виховання в умовах використання географічного краєзнавства; володіють ґрунтовними знаннями методики оцінювання патріотичної вихованості оточуючих; мають почуття гордості за свою країну, її людей; усвідомлення приналежності до українського народу, його духовних надбань; інтерес до майбутнього Батьківщини; свідомо ставляться до вивчення курсу географії, туризму; знають особливості використання курсу географії та пошукової туристсько-краєзнавчої роботи у патріотичному вихованні підростаючого покоління; прагнуть до самовдосконалення особистості, виявляють інтерес до історії, природних ландшафтів України; у них сформовані на високому рівні вміння застосовувати здобуті знання з географії та туристсько-краєзнавчої діяльності у майбутній професійній діяльності, здійснювати оцінку патріотичного потенціалу туристсько-краєзнавчих заходів, самостійно здійснювати патріотичне виховання підростаючого покоління у пошуковій туристсько-краєзнавчій роботі.

Студенти з *достатнім рівнем* мають достатньо стійкі знання з історії та географії України, фахових дисциплін; володіють належними знаннями традицій і культури українського народу, мають досить розвинуте почуття патріотизму, любові до Батьківщини, поваги до її історичного минулого. Студент цього рівня патріотичної вихованості в достатній мірі усвідомлює необхідність вивчення курсу географії та туристсько-краєзнавчої роботи у патріотичному вихованні; у них сформовані на достатньому рівні уміння застосовувати здобуті знання з географії та туристсько-краєзнавчої діяльності у майбутній професійній діяльності, здійснювати оцінку патріотичного потенціалу туристсько-краєзнавчих заходів, самостійно проводити патріотичне виховання підростаючого покоління у пошуковій туристсько-краєзнавчій роботі.

Патріотична вихованість особистості студента із *середнім рівнем* не завжди чітко виражена. Вивчення історії та географії України, фахових дисциплін відбувається із цікавістю, але не завжди із розумінням, для чого йому потрібні ці знання; знання традицій, народних звичаїв українського народу посередні. Студент бере участь у заходах патріотичного спрямування, але при цьому не виявляє належної ініціативи; при виконанні громадських доручень потребує контролю. Такі поняття як патріотизм, національна гордість, мужність знаходяться у процесі формування. Не усвідомлює необхідність вивчення курсу географії та туристсько-краєзнавчої роботи для патріотичного виховання; у них сформовані на середньому рівні уміння застосовувати здобуті знання з географії та туристсько-краєзнавчої діяльності у майбутній професійній діяльності, здійснювати оцінку патріотичного потенціалу туристсько-краєзнавчих заходів, самостійно проводити патріотичне виховання підростаючого покоління у пошуковій туристсько-краєзнавчій роботі. Потребує систематичного стимулювання.

У студентів з *початковим рівнем* патріотичної вихованості більш помітно виявляються риси вихованості, протилежні тим, що оцінюються. Знання з історії та географії України, фахових дисциплін вибіркові, несистемні, не завжди використовуються в практичній діяльності. Студент байдуже ставиться до заходів патріотичного спрямування, має труднощі у висловлюванні власного погляду на процеси, які відбуваються в політичній та соціально-економічній сферах життя країни; спостерігається недостатньо розвинене почуття колективізму; керується переважно особистими мотивами у досягненні мети пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; морально-вольові якості перебувають на початковому стані; спостерігається байдужість до вивчення курсу географії та туристсько-краєзнавчої роботи для патріотичного виховання; у них не сформовані вміння застосовувати здобуті знання з географії та туристсько-краєзнавчої діяльності у майбутній професійній діяльності, здійснювати оцінку патріотичного потенціалу туристсько-краєзнавчих заходів, самостійно проводити патріотичне виховання підростаючого покоління у пошуковій туристсько-краєзнавчій роботі. Потребує постійної мотивації зі сторони професорсько-викладацького складу; пасивно ставиться до патріотичного самовиховання.

Для виявлення потенціалу пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності у патріотичному вихованні майбутніх учителів географії було проаналізовано навчальні плани та програми, за якими навчаються студенти напряму підготовки – географія у вищих педагогічних навчальних закладах. Виявлено, що пошукова

туристсько-краєзнавча діяльність недостатньо використовується у патріотичному вихованні студентів, зокрема під час проходження студентами-географами навчально-польових практик з відповідних фундаментальних географічних дисциплін.

Такі результати дослідження засвідчують, що патріотичне виховання студентів-географів вищих навчальних педагогічних закладів здійснюється шляхом використання епізодичних засобів і форм навчально-виховної та наукової діяльності, із застосування традиційних методів та технологічних прийомів у межах аудиторної та позааудиторної роботи. Пошукова туристсько-краєзнавча діяльність не є обов'язковим елементом практичної підготовки майбутнього вчителя географії. Вона здійснюється як опосередковано шляхом виконання завдань навчально-польових практик із фахових дисциплін, курсових і дипломних робіт, підготовки та захисту індивідуальних навчально-дослідних завдань, так і безпосередньо – під час вивчення відповідної навчальної дисципліни («Краєзнавство і туризм», «Основи шкільного туризму»).

Результати дослідження на етапі констатувального експерименту засвідчили, що 19,0 % студентів характеризуються початковим рівнем патріотичної вихованості, 49,0 % – середнім рівнем, у той час як достатнім рівнем характеризується 17,5 % і лише 14,5 % високим рівнем.

З'ясовано, що причиною тому є недостатність змістового наповнення фахових дисциплін туристсько-краєзнавчим матеріалом. У навчальних програмах дисциплін, які ми аналізували, не передбачена наступність його вивчення у неперервному педагогічному процесі патріотичного виховання. Ці дисципліни вивчаються як самостійні теоретичні одиниці. В програмах цих дисциплін не передбачена реалізація туристсько-краєзнавчих знань і умінь у майбутній педагогічній діяльності, прослідковується лише окрема інформація щодо застосування знань на практиці, не розкривається їх роль у патріотичному вихованні студентів – майбутніх учителів географії, а наявні туристсько-краєзнавчі знання студентів не трансформувалися в їх патріотичну вихованість.

У ході констатувального експерименту був виявлений низький рівень прагнення до самовдосконалення особистості, поглиблення знань про історію, особливості ландшафтів України. Водночас студенти визнавали необхідність вивчення туристсько-краєзнавчого матеріалу.

У третьому розділі – *«Оптимізація процесу патріотичного виховання майбутніх учителів географії засобами пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності»* – охарактеризовано модель і педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів географії та експериментально перевірено, проаналізовано результати формульованого етапу дослідження; у порівняльному аспекті представлено результати дослідно-експериментальної роботи.

У розробленій моделі (рис. 1) відображено увесь комплекс взаємопов'язаних компонентів навчально-вихованого процесу, в якому реалізуються мета, завдання, принципи, етапи, засоби, форми, методи та педагогічні умови патріотичного виховання саме за рахунок використання різноманітних стаціонарних і туристичних форм роботи зі студентською молоддю.

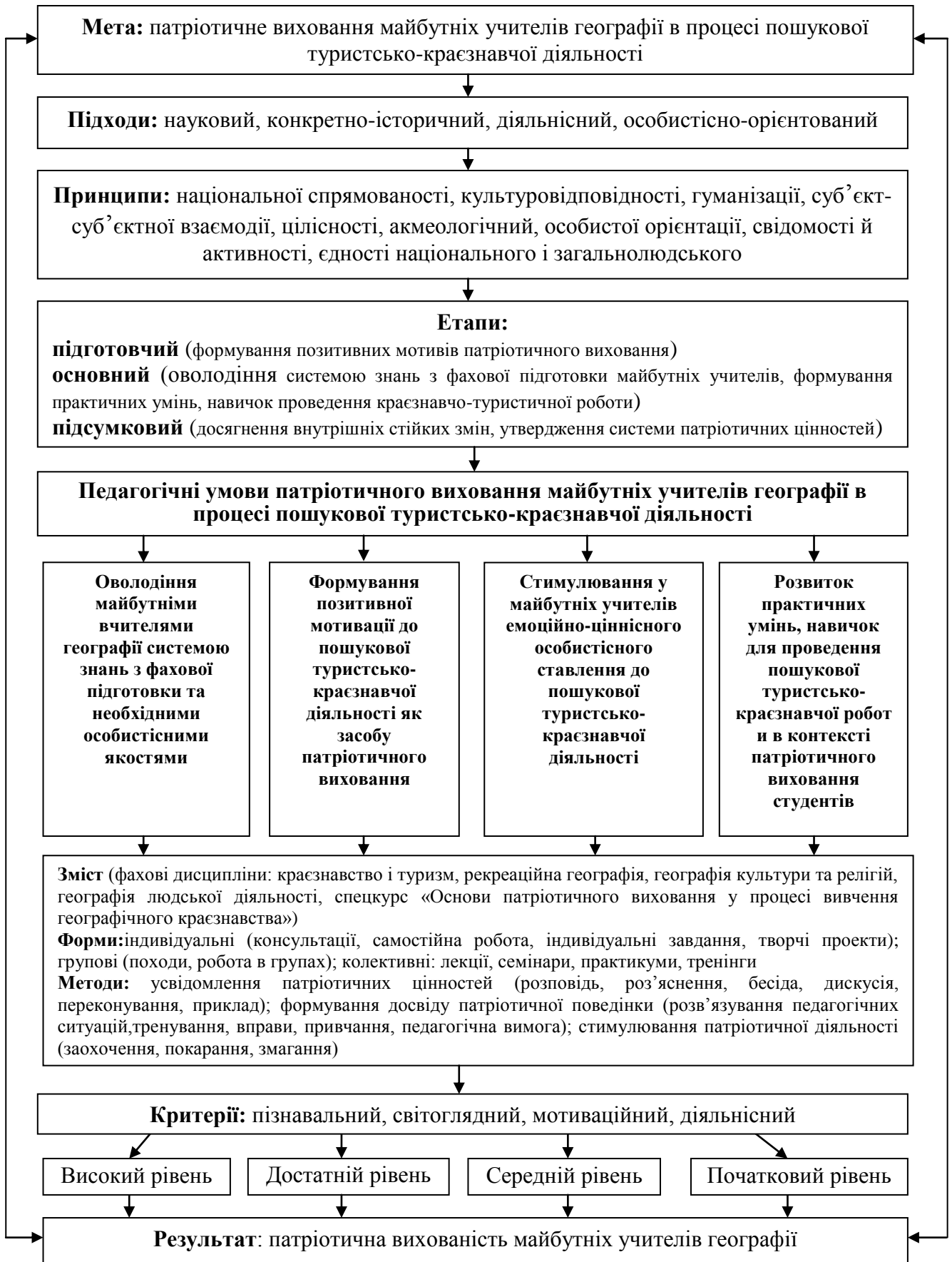

Рис. 1. Модель патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності

Методологічну основу побудови моделі становлять науковий, діяльнісний, особистісно-орієнтований підходи. Вихідними положеннями, які лежать в основі сучасного патріотичного виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів, є такі принципи – національної спрямованості виховання, принцип культуровідповідності, гуманізації, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, акмеологічний, особистісної орієнтації, життєвої творчої самодіяльності, свідомості й активності, принцип єдності національного і загальнолюдського.

Дієвість запропонованої моделі патріотичного виховання майбутніх учителів географії у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності забезпечується такими педагогічними умовами: оволодіння майбутніми вчителями географії системою знань з фахової підготовки та необхідними особистісними якостями; формування позитивної мотивації до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності як засобу патріотичного виховання; стимулювання у майбутніх учителів географії емоційно-ціннісного особистісного ставлення до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; розвиток практичних умінь, навичок проведення пошукової туристсько-краєзнавчої роботи в контексті патріотичного виховання школярів.

З метою підвищення рівня патріотичної вихованості майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності та підготовки їх до означеного виду виховної роботи в школі на формувальному етапі дослідження був впроваджений спецкурс «Основи патріотичного виховання у процесі вивчення географічного краєзнавства», який спрямований не тільки на те, щоб сформувати у студентів позитивні мотиви навчально-пізнавальної діяльності, стійкий інтерес до вивчення наук природничого циклу, підготувати їх до подальшого самостійного та поглибленого вивчення природних умов і ресурсів України, а ще й на те, щоб сформувати у молодого покоління високу патріотичну свідомість, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про рідний край, готовність до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння її становленню як правової, демократичної, суверенної держави.

З метою стимулювання у майбутніх учителів географії емоційно-ціннісного особистісного ставлення до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності нами запроваджено проведення туристичних зльотів, як комплексних туристичних заходів, які проводяться з метою виявлення та передачі передового методичного та технічного туристського досвіду, підвищення безпеки туристів у походах; відновлення і популяризації масового туризму та краєзнавства як ефективного засобу розвитку особистості; пропаганди здорового способу життя серед студентської молоді, підвищення туристської майстерності учасників зльоту, а також розроблення студентами творчих проектів «Туристичними стежками Черкащини», «Мальовнича Україна» тощо.

Застосовані у процесі дослідження форми і методи (лекції, практичні заняття, круглі столи, дискусії, семінари, конференції тощо) дали змогу забезпечити студентів широким спектром відомостей про пошукову туристсько-краєзнавчу роботу; системне оволодіння студентами знаннями про майбутню професію на прикладі краєзнавчого матеріалу; виробити у них мотивацію до майбутньої професійної діяльності; вміння систематизувати краєзнавчий матеріал, використовуючи творчі

форми і методи пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності. Водночас вони навчилися з-поміж великої кількості краєзнавчого матеріалу добирати матеріал, який найбільшою мірою сприяв патріотичному вихованню.

Про ефективність обґрунтованих педагогічних умов свідчить позитивна динаміка рівнів патріотичної вихованості, а саме: зростання кількості респондентів із високим рівнем патріотичної вихованості з 13,0 % до 23,0 %; із достатнім – з 18,3 % до 27,7 %. Суттєво зменшилася кількість студентів – майбутніх вчителів географії з середнім та початковим рівнями, відповідно з 50,3 % до 34,3 % та з 18,4 % до 11,0 %. У контрольній групі, на відміну від експериментальної, такої суттєвої різниці в показниках рівнів патріотичної вихованості не відбулося. У ній кількість студентів із високим рівнем збільшилася на 2,3 %, із достатнім – на 1,3 %, але ці позитивні зрушення не досягають рівня статистичної похибки. Підсумкові дані дослідження представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів патріотичної вихованості майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності за результатами констатувального та формувального етапів експерименту (у %)

Рівні патріотичної вихованості	ЕК		Динаміка	КГ		Динаміка
	На початок експерименту	На кінець експерименту		На початок експерименту	На кінець експерименту	
Початковий	18,4	11,0	-7,4	18,4	16,1	-2,3
Середній	50,3	34,3	-16,0	47,8	46,5	-1,3
Достатній	18,3	27,7	+9,4	17,1	18,4	+1,3
Високий	13,0	27,0	+14,0	16,7	19,0	+2,3

Отже, встановлено наявність взаємозв'язку між рівнями патріотичної вихованості майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності та реалізацією запропонованих педагогічних умов. Результати проведеного експериментального дослідження засвідчили досягнення мети, ефективне розв'язання поставлених задач, що засвідчили правомірність висунутої гіпотези та мають підстави для формулювання висновків.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що виявляється у вигляді визначення та експериментальної перевірки педагогічних умов патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності.

1. Проаналізовано стан дослідженості проблеми патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами туристсько-краєзнавчої роботи. З'ясовано, що означена проблема є актуальною, вона знайшла певне висвітлення у філософських і психолого-педагогічних дослідженнях минулого й сучасності. Водночас встановлено, що використання пошукової туристсько-краєзнавчої роботи

у патріотичному вихованні майбутніх учителів географії не стало предметом ґрунтового дослідження.

У результаті узагальнення поглядів науковців на поняття «патріотизм» «патріотичне виховання» уточнено сутність патріотичного виховання майбутніх учителів географії як комплексної, системної і цілеспрямованої діяльності вищих навчальних закладів та інших соціальних інститутів, яка спрямована на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння її становленню як правової, демократичної, суверенної держави.

2. Розкрито патріотично-виховний потенціал пошукової туристсько-краєзнавчої роботи. Проаналізувавши наукові джерела, нами встановлено, що краєзнавство – комплексне, наукове і всебічне вивчення певної території (села, міста, області, краю); це популяризація і використання цього пізнання з метою наближення життя до науки; це засіб навчання і виховання національно свідомих громадян. Туризм – одне з найважливіших явищ сучасності, яке підпорядковується дії об'єктивних законів розвитку суспільства; це один із видів активного відпочинку, у якому поєднуються пізнавальні, спортивно-оздоровчі й виховні цілі; це подорожі у вільний час, пов'язані з від'їздом за межі постійного місця проживання. Виховний потенціал пошукової туристсько-краєзнавчої роботи полягає в його використанні як засобу формування та розширення світогляду молоді, набуття знань про історію та географію Батьківщини, пробудження глибокої любові до природи рідного краю і прагнення до її вивчення та збереження. У процесі пошукової туристсько-краєзнавчої роботи, на основі безпосереднього вивчення компонентів природи України та рідного краю, результатів господарської діяльності у майбутніх учителів географії не тільки накопичуються знання про процеси і явища в природі, а й формується патріотичні почуття гордості за красу рідного краю, прагнення до вивчення розмаїття ландшафтів, усвідомлення себе як громадянина України.

3. Визначено критерії патріотичної вихованості майбутніх учителів географії з відповідними показниками: *пізнавальний* (засвоєння знань з історії та географії України; знання культури, традицій, звичаїв, символіки та мистецтва, якими оволодівають студенти під час пошукової туристсько-краєзнавчої роботи; обізнаність з формами і способами здійснення патріотичного виховання в умовах використання географічного краєзнавства; здатність оцінювати рівень патріотичної вихованості оточуючих), *світоглядний* (почуття гордості за свою країну, її людей; усвідомлення приналежності до українського народу, його духовних надбань; інтерес до майбутнього Батьківщини), *мотиваційний* з показниками прояву (свідоме ставлення до вивчення курсу географії, туризму; усвідомлення особливої важливості курсу географії та пошукової туристсько-краєзнавчої роботи у патріотичному вихованні підростаючого покоління; прагнення до самовдосконалення особистості, поглиблення знань про історію, особливості ландшафтів України) і *діяльнісний* (сформованість умінь застосовувати здобуті знання з географії та пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності у майбутній професійній діяльності; вміння виконувати оцінку патріотичного потенціалу туристсько-краєзнавчих заходів; вміння самостійно

здійснювати патріотичне виховання підростаючого покоління у пошуковій туристсько-краєзнавчій роботі; здатність до патріотичного самовиховання).

На основі визначених критеріїв патріотичної вихованості та їх показників було схарактеризовано рівні патріотичної вихованості майбутніх учителів географії: високий, достатній, середній та початковий. Виявлено, що більшість майбутніх учителів географії перебувають на початковому (18,4 %) та середньому (49,2 %) рівнях патріотичної вихованості.

4. Розроблено і апробовано модель патріотичного виховання майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності, яка включає підходи, принципи, етапи, зміст, форми та методи патріотичного виховання студентів географічних спеціальностей засобами пошукової туристсько-краєзнавчої роботи.

Теоретично обґрунтовано і експериментально перевірено педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності: оволодіння майбутніми вчителями географії системою знань з фахової підготовки та необхідними особистісними якостями; формування позитивної мотивації до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності як засобу патріотичного виховання; стимулювання у майбутніх учителів географії емоційно-ціннісного особистісного ставлення до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; розвиток практичних умінь, навичок проведення пошукової туристсько-краєзнавчої роботи в контексті патріотичного виховання школярів. Розроблена модель дає змогу глибше зрозуміти сутнісну характеристику патріотичного виховання як педагогічного процесу і визначити науково обґрунтовані підходи до його практичного здійснення. Вона вказує на двосторонній характер виховання і зумовлює необхідність тісної взаємодії педагога й вихованця на всіх етапах виховної роботи, починаючи з визначення її мети та завдань, завершуючи перевіркою й оцінкою її результатів.

Дослідно-експериментальним шляхом підтверджено, що інтенсивне використання пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності сприяє підвищенню рівня патріотичної вихованості майбутніх учителів географії. За результатами формувального експерименту кількість студентів у експериментальних групах із високим рівнем патріотичної вихованості зросла з 13,0 % до 23,0 %; із достатнім – з 18,3 % до 27,7 %. Водночас суттєво зменшилася кількість студентів – майбутніх учителів географії з середнім та початковим рівнями, відповідно з 50,3 % до 34,3 % та з 18,4 % до 11,0 %.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на дослідження ефективності комплексного впливу психолого-педагогічних, фахових дисциплін на духовно-патріотичний розвиток студентів, їх виховного й розвивального потенціалу, дотримання наступності між ними.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Максютів А. О. Патріотичне виховання: дефініції та зміст / А. О. Максютів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія. – 2011. – Вип. 35. – С. 132–136.

2. Максютів А. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів географії: постановка проблеми / А. О. Максютів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. : Педагогічні науки. – Луганськ, 2012. – № 7. – Ч. 1. – С. 171–176.

3. Максютів А. О. Стан патріотичного виховання студентів вищих навчальних педагогічних закладів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності / А. О. Максютів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія. – 2013. – № 39. – С. 105–108.

4. Максютів А. О. Модель патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності / А. О. Максютів // Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки. – 2013. – № 1. – С. 67–71.

5. Максютів А. О. Принципи та методи патріотичного виховання майбутніх учителів географії / А. О. Максютів // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – 2012. – № 5. – Ч. 1. – С. 174–179.

6. Максютів А. А. Патриотическое воспитание будущих учителей географии / А. А. Максютів // Весник академии знаний. – Краснодар, 2013. – № 4. – С. 111–113.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Максютів А. О. Формування толерантної особистості в процесі туристсько-краєзнавчої роботи / А. О. Максютів // Матеріали міжн. наук.-прак. конф. «Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів», 16 лист. 2011 р. – К., 2011. – С. 228–230.

8. Максютів А. О. Краєзнавство як засіб патріотичного виховання молоді / А. О. Максютів // Матеріали IV Всеукр. наук.-прак. конф. «Географія та екологія: наука і освіта», 26–27 квіт. 2012 р. – Умань, 2012. – С. 121–122.

9. Максютів А. О. Компоненти патріотичного виховання майбутніх учителів географії / А. О. Максютів // Матеріали міжнар. наук.-прак. Інтернет-конф. «Природничі науки в системі освіти», 27 лют. 2013 р., Умань. – 2013 – С. 83–86.

10. Максютів А. О. Банк та бази даних географічного краєзнавства / А. О. Максютів // Матеріали міжнар. наук.-прак. Інтернет-конф. «Інформаційний банк і бази даних у підготовці майбутнього вчителя географії», 5 квіт. 2013 р. – Умань, 2013. – С. 45–49.

11. Максютів А. А. Современное состояние патриотического воспитания студентов-географов высших учебных заведений Украины / А. А. Максютів // Материалы первой междунар. научн.-практ. конф. «Наука в XXI веке», 20 март. 2013 г. – Краснодар, 2013. – С. 5–9.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дослідження

12. Максютів А. О. Теоретичні засади патріотичного виховання студентів-майбутніх учителів географії / А. О. Максютів // Зб. наук. пр. природничо-

географічного фак. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. «Природничі науки і освіта». – Умань, 2012. – С. 123–129.

13. Максютів А. О. Патріотичне виховання студентської молоді у процесі вивчення географічного краєзнавства: навч.-метод. посіб. / А. О. Максютів. – Умань: Візаві, 2012. – 120 с.

АНОТАЦІЇ

Максютів А. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2014.

У дисертації досліджено проблему патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності. Доведено актуальність теми, проаналізовано стан її розробки. Уточнено сутність поняття «патріотичне виховання майбутніх учителів географії» як актуальної педагогічної проблеми; трактування понять «патріот», «патріотичний» з точки зору географічного краєзнавства і підготовки вчителя географії у сучасному освітньому просторі.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності, розроблено модель патріотичного виховання майбутніх учителів географії у процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності, яка охоплює зміст, форми, підходи, принципи та методи патріотичного виховання студентів географічних спеціальностей засобами туристсько-краєзнавчої роботи; охарактеризовано критерії, показники та рівні патріотичної вихованості майбутніх учителів географії.

Ключові слова: патріотичне виховання, майбутні учителі географії, пошукова туристсько-краєзнавча діяльність, модель патріотичного виховання, педагогічні умови.

Максютів А. О. Патриотическое воспитание будущих учителей географии в процессе поисковой туристическо-краеведческой деятельности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. – Умань, 2014.

В диссертации исследована проблема патриотического воспитания будущих учителей географии в процессе поисковой туристическо-краеведческой деятельности. Доказана актуальность темы, проанализировано состояние ее разработки в научной литературе. Уточнена сущность понятия «патриотическое воспитание будущих учителей географии» как актуальной педагогической проблемы, трактовка понятий «патриот», «патриотический» с точки зрения географического краеведения и подготовки учителя географии в современном образовательном пространстве.

В диссертации определены, теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия патриотического воспитания будущих учителей географии в процессе поисковой туристическо-краеведческой деятельности.

Проанализована деятельность высших учебных заведений и других социальных институтов, которая направлена на формирование у молодого поколения высокого патриотического сознания, чувства верности, любви к Родине, заботы о благе своего народа, готовности к выполнению гражданского и конституционного долга по защите национальных интересов, целостности, независимости Украины, содействия ее становлению как правового, демократического, суверенного государства.

Установлено, что основными заданиями патриотического воспитания студентов – будущих учителей являются следующие: воспитание любви к родной земле, семье, своему народу, Родине; формирование духовных ценностей украинского патриота: чувства патриотизма, национального сознания, любви к истории государства, гордости за прошлое и современность на примерах героической истории украинского народа и лучших образцах культурного наследия; культивирование лучших черт украинской ментальности – трудолюбия, индивидуальной свободы, глубокой связи с природой; воспитание правовой культуры, уважения к Конституции Украины, Законам Украины, государственной символике – Гербу, Флагу, Гимну Украины и историческим святыням; возобновление национальной памяти; утверждение в сознании граждан объективной оценки роли украинской армии в украинской истории; обеспечение духовного единства поколений, воспитание уважения к родителям, людям преклонных лет, заботливого отношения к младшим и людям с особенными потребностями; воспитание бережливого отношения к национальному богатству страны: языку, культуре, традициям; формирование политической культуры; выработка высокой этики межнациональных отношений, а именно: формирование расовой, национальной, религиозной терпимости, развитие дружеских отношений между представителями разных этнических групп; формирования здорового образа жизни молодежи; содействие развитию физического, психического и духовного здоровья; удовлетворение эстетических и культурных потребностей личности; воспитание способности противодействовать проявлениям аморальности, правонарушениям, бездуховности, антиобщественной деятельности; служение общечеловеческим идеалам.

Раскрыт патриотическо-воспитательный потенциал поисковой туристическо-краеведческой работы. Установлено, что краеведение – комплексное, научное и всестороннее изучение определенной территории (села, города, области); это популяризация и использование этого познания с целью приближения науки к жизни; это средство обучения и воспитания национально сознательных граждан. Установлено, что туризм – одно из важнейших явлений современности, которое подчиняется действию объективных законов развития общества; это один из видов активного отдыха, в котором сочетаются познавательные, спортивно-оздоровительные и воспитательные цели; это путешествия в свободное время, связанные с отъездом за пределы постоянного местожительства. Воспитательный потенциал туристско-краеведческой работы заключается в том, что это – важное

средство формирования и расширения мировоззрения молодежи, которое создает благоприятные педагогические условия для познания истории и географии Родины, пробуждает глубокую любовь к природе.

Определены критерии патриотической воспитанности студентов-географов: познавательный, мировоззренческий, мотивационный, деятельностный.

Разработана и экспериментально проверена модель патриотического воспитания будущих учителей географии в процессе туристическо-краеведческой работы, которая дает возможность глубже понять сущностную характеристику патриотического воспитания как педагогического процесса и определить научно обоснованные подходы его практического осуществления. Основными компонентами модели являются цель, задание, подходы, этапы, компоненты, средства и методы, а также педагогические условия патриотического воспитания будущих учителей географии.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, будущие учителя географии, поисковая туристическо-краеведческая деятельность, модель патриотического воспитания, педагогические условия.

Maksyutov A. O. Patriotic education of future Geography teachers in the process of search touristic and regional studies activity. – On the right of manuscript.

Thesis for a scientific degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.07 – theory and methods of upbringing. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2014.

The thesis investigates the problem of patriotic education of future Geography teachers in the process of search touristic and regional studies activity. The actuality of the topic is proved and the state of its development is analyzed. The essence of the concept «patriotic education» of the future Geography teachers as a relevant educational issues, the interpretation of the terms «patriot», «patriotic» from the point of geographical regional studies and geography teacher training in today's educational environment are specified. Pedagogical conditions of patriotic education of future Geography teachers in the process of search touristic and regional studies activity are determined, theoretically proved and tested. The model of patriotic education of future Geography teachers in the process of search touristic and regional studies activity, including the content, forms, approaches, principles and methods of the students of Geographical specialties' patriotic education by the means of touristic and regional studies activity is elaborated. Criteria, indicators and levels of future Geography teachers' patriotic education are characterized, theoretically proved and tested.

Key words: patriotic education, future Geography teachers, touristic and regional studies activity, model of patriotic education, pedagogical conditions.

Підписано до друку 24.12.2013 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 83.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru
Сайт: nsvit.cc.ua